

การศึกษารูปแบบและกระบวนการเตรียมความพร้อม
ของผู้รับการสงเคราะห์ ด้านเกษตรกรรมบำบัด
เพื่อนำสู่การใช้ชีวิตที่เป็นปกติสุขในครอบครัวและชุมชน

พัฒนาสังคมและสวัสดิการ

เรื่อง: กองบรรณาธิการ *

ผลจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา บทบาทงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ เป็นงานที่

คำนึงถึงสวัสดิภาพ และความผาสุกของประชาชน การบริหารจัดการกับปัญหาสังคมต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อการป้องกัน การแก้ไขปัญหาดังกล่าว การคุ้มครองสิทธิ และช่วยปิดช่องว่างให้ประชาชน ทุกส่วน เข้าถึงบริการพื้นฐานของงานสังคม สงเคราะห์ คือ การช่วยให้ประชาชนสามารถ พึ่งตนเอง ซึ่งเป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวาง แต่

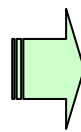
ขณะเดียวกัน ก็มีปัญหา อุปสรรคมากพอสมควร ยังมีคนไร้ที่พึ่งอีกจำนวนมาก ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการ พื้นฐานของรัฐ และคนไร้ที่พึ่งยังขาดการดูแลสุขภาพ ขาดหลักประกันอาชีพและรายได้ ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ คนพิการและคนไร้ที่พึ่งจึงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานสงเคราะห์ต้องรับ เป็นภาระในการเลี้ยงดู ฟื้นฟูสมรรถภาพ และศักยภาพ สำหรับคนไร้ที่พึ่งประมาณ 4,000 กว่าคน หรือร้อยละ 21.60 สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งสามารถดูแล ฟื้นฟูสมรรถภาพ และพัฒนาได้ระดับหนึ่ง แต่อีกจำนวนร้อยละ 78.40 ยังต้องอยู่ในชุมชน สังคม และจากสภาพสังคม และเศรษฐกิจ ในปัจจุบันทำให้มีคนไร้ที่พึ่ง อีกจำนวน หนึ่ง ป่วยมีอาการทางจิต ไม่สามารถช่วยตนเองได้ออกมาเร่ร่อน ขอดาน จนที่สุดกลายเป็นบุคคลไร้ที่พึ่ง อาศัย อยู่ในสถานสงเคราะห์ ซึ่ง ปรากฏการณ์นี้ จะมีแนวโน้มสูงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านจำนวนผู้รับการ สงเคราะห์ และระดับความรุนแรงของภาวะทุพพลภาพย่อมมีแนวโน้มมากขึ้น ขณะที่จำนวนนักวิชาชีพและ เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์ทุกแห่งคงมีเท่าเดิม

การศึกษารูปแบบและกระบวนการเตรียมความพร้อมของผู้รับการสงเคราะห์ด้านเกษตรกรรม บำบัดเพื่อนำสู่การใช้ชีวิตที่เป็นปกติสุขในครอบครัวและชุมชนในครั้งนี้ จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบาย การ สนับสนุนให้ผู้รับการสงเคราะห์กลับสู่ครอบครัวและชุมชนด้วยเหตุผล 3 ประการ

- 1) สถานสงเคราะห์ปัจจุบันมีขนาดใหญ่มากจนยากที่จะจัดบริการตอบสนองการฟื้นฟูสมรรถภาพ เฉพาะรายได้ได้อย่างมีคุณภาพ
- 2) การฟื้นฟูสมรรถภาพ ทางด้านสังคม ของผู้รับการสงเคราะห์ที่ถูกหลักวิชาการต้องอยู่กับ สังคมจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้ได้
- 3) ผู้รับการสงเคราะห์ ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นภาคที่สร้างชีวิต ปลุกพืช เลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นกระบวนการ ขั้นตอนการผลิต ล้วนเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจผู้รับฯ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบ และกระบวนการจัดทำเกษตรบำบัด เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพผู้รับการสงเคราะห์
2. เพื่อศึกษารูปแบบ และกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้รับการสงเคราะห์ และครอบครัว
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อให้ผู้รับการสงเคราะห์สามารถดำรงชีวิตได้ในครอบครัวและ ชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษารูปแบบ และกระบวนการจัดทำเกษตรกรรมบำบัด เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพผู้รับการสงเคราะห์ที่มีอาการทางจิต จำนวน 60 ราย ในสถานสงเคราะห์บ้านเมตตา จังหวัดนครราชสีมาและกระบวนการเตรียมความพร้อมของผู้รับการสงเคราะห์และครอบครัวผู้รับการสงเคราะห์ เพื่อให้ผู้รับการสงเคราะห์สามารถดำรงชีวิตที่เป็นปกติสุขได้ในครอบครัวและชุมชน จำนวน 50 ราย

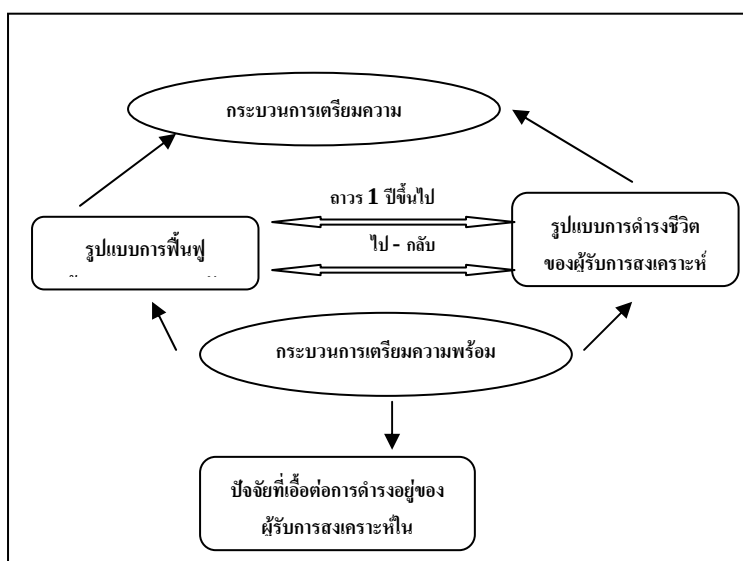
ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรรมบำบัด ด้วยการปลูกผัก สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพผู้รับการสงเคราะห์ได้ ทั้งใน ผู้หญิงและผู้ชาย อยู่ในช่วงอายุ 40-60 ปี และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ ทำเกษตรมาก่อน กระบวนการและขั้นตอน ทำให้ผู้รับการสงเคราะห์ร้อยละ 75 มีพัฒนาการทักษะต่างๆ ดี ขึ้น ในด้าน

ความสามารถในการทำงานให้เสร็จเรียบร้อย การตรงต่อเวลา ความสามารถในการสนทนาอย่างเหมาะสม กับเพื่อนร่วมงาน ความสามารถในการตัดสินใจ การช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักหางานทำโดยไม่ต้องมีคนบอก ความสามารถในการปรับปรุงตัวเอง รู้จักขอความช่วยเหลือ แต่งกายเหมาะสม ซึ่งแต่ละคนจะพัฒนาด้านต่างๆ ในระดับที่ต่างกัน ตามรอบการผลิต

4-10 รอบการผลิต และตามระดับการรับรู้ เรียนรู้ของผู้รับการสงเคราะห์ ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การคัดเลือก โดยทีมสหวิชาชีพในสถานสงเคราะห์ที่ฝึกอบรม สอนงาน กำกับงาน โดยครูฝึกอาชีพ และมีระบบการติดตาม ประเมินผลร่วมของทีมสหวิชาชีพ เป็นระยะๆเพื่อนำสู่การเตรียมตัวกลับสู่ครอบครัวและชุมชน

สำหรับการศึกษารูปแบบและกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้รับการสงเคราะห์และครอบครัว เพื่อนำสู่การใช้ชีวิต ที่เป็นปกติสุขในครอบครัวและชุมชนนั้น พบว่าร้อยละ 16 ของผู้รับการสงเคราะห์ มีแนวโน้มที่จะอยู่ได้ในครอบครัว นานมากกว่า 6 เดือน ร้อยละ 48 ยังปรับตัวช้า แต่สามารถ อยู่กับครอบครัวลักษณะไป-กลับ คือไปอยู่ 1-2 สัปดาห์ แล้วต้องกลับมาอยู่สถานสงเคราะห์ เพื่อพบหมอจิตเวชบ้าง พบเพื่อนๆ บ้างทั้งนี้ เพราะกลับไปบ้านไปพบบรรยากาศเก่าๆ ต้อง กลับมาฟื้นฟูปรับสภาพใหม่อีก ส่วนอีกร้อยละ 64 ของผู้รับการสงเคราะห์ ยังต้องปรับตัวอีกมาก โดยเฉพาะไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว

กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางจิตด้วยเกษตรบำบัด

เนื่องจากผู้รับการสงเคราะห์เกือบทั้งหมด มาจากการเกษตร อยู่ในเขตชนบท ดังนั้นทักษะความรู้ดั้งเดิมจะมีความคุ้นชินกับวิถีการเกษตร

1. การฝึกทักษะด้านการเกษตร เป็นการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรม

2. บัณฑิตภายหลังการบำบัดฟื้นฟู เมื่อส่งผู้รับการสงเคราะห์กลับครอบครัวและชุมชน ผู้รับการสงเคราะห์มีทักษะการทำงาน ซึ่งจะ

เป็นการกระตุ้นให้ครอบครัวและชุมชน สามารถเรียนรู้และเข้าใจ วิธีการอยู่ร่วมกับคนพิการทางจิตได้โดยตรง โดยผ่านการทำงานร่วมกัน

3. กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ทางจิต หมายถึง การที่จะทำให้ความสามารถเขาใช้ศักยภาพตนเองมีอยู่ให้มากที่สุด หรือลดความบกพร่องให้ลดน้อยที่สุด ทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น จนสามารถใช้ชีวิต ในสังคมได้ด้วยตนเอง

หลักการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางจิต

การฟื้นฟูผู้เข้าร่วมต้องเต็มใจ เข้าร่วมโครงการทุกระยะ มีการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ มีการฝึกที่มีจุดหมายที่ช่วยให้เขาช่วยตนเอง

ปัจจัยที่เอื้อและไม่เอื้อทำให้ผู้รับการสงเคราะห์อยู่กับชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้ผู้รับการสงเคราะห์อยู่ได้	ปัจจัยที่ทำให้ผู้รับการสงเคราะห์อยู่ไม่ได้
	ต้อง
	ไป-กลับ

บ้าน ที่ไปรับจ้างด้วยกัน ทำกิจกรรมใน ครอบครัวเป็นหลัก ช่วยรดน้ำต้นไม้ ปลูกลง ต้นไม้ ล้างจาน ช่วยขายของ เก็บขยะ	ผู้รับการสงเคราะห์ขาดโอกาสการเรียนรู้ ทางสังคม
การใช้เวลาว่างของผู้รับการสงเคราะห์ เช่น ไปที่วัด ไปโรงเรียน ไปรวมกลุ่ม ชุมชน ไปงานประเพณี จึงมีโอกาสรเรียนรู้ ซึมซาบทักษะสังคม และการอยู่ร่วมกันใน สังคมดีขึ้น ยกเว้นผู้รับการสงเคราะห์ที่ เป็นผู้หญิง ผู้ปกครอง/พ่อ แม่ กลัวจะไม่ ปลอดภัย จึงไม่ส่งเสริมมากนัก การเข้า ร่วมกับชุมชนจึงมีจำกัดมากกว่า	ช่วงเวลาว่าง อยู่เฉยๆ ไม่มีกิจกรรม ทั้งใน ครอบครัวและชุมชน

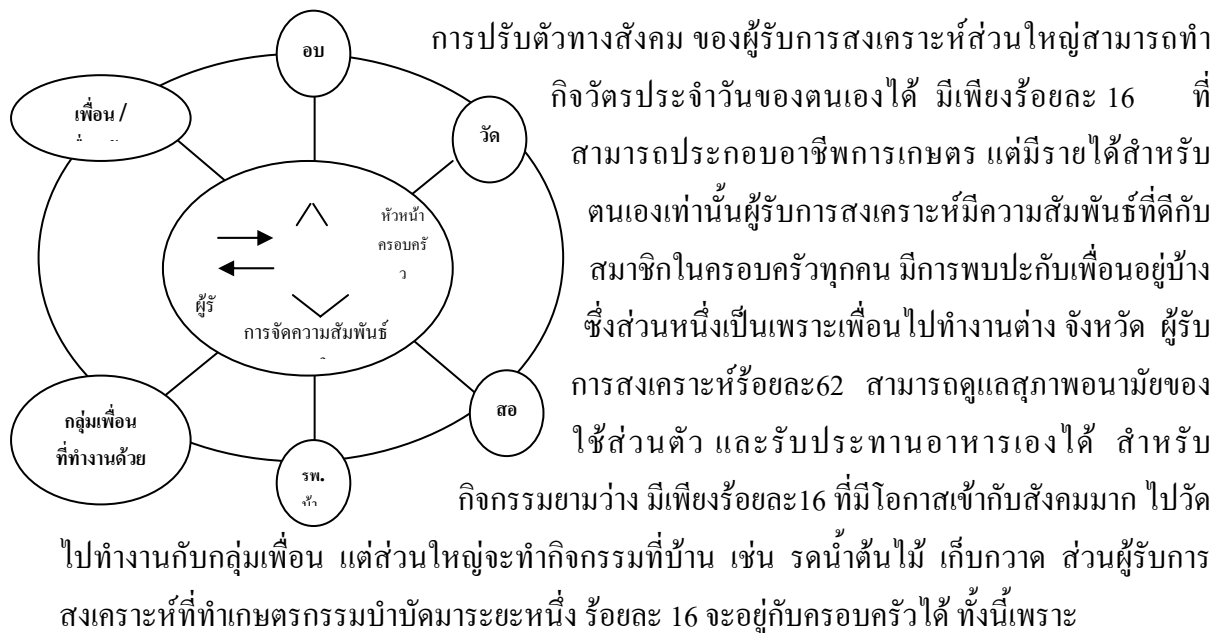

ดังนั้น ปัจจัยที่สำคัญของการดำรงชีวิตของผู้รับการสงเคราะห์ในครอบครัวและชุมชนจะประกอบด้วยคือ

1. แรงจูงใจที่ต้องการผู้รับการสงเคราะห์มาเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว
2. สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีทัศนคติต่อผู้รับการสงเคราะห์อย่างเข้าใจและให้โอกาส
3. ผู้ดูแลใกล้ชิดตัวผู้รับการสงเคราะห์ในครอบครัว ควรมีความรู้ ทักษะ เทคนิค การดูแล ให้กำลังใจ จัดปรับสภาพบ้าน ที่เหมาะสม สอดคล้อง
4. กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน เพื่อนทำงาน ที่ให้โอกาส ให้การดูแลอย่างเข้าใจ
5. ครอบครัวควรมีกิจกรรมร่วมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง โดยเฉพาะครอบครัวขยายจะมีโอกาสมากกว่า ครอบครัวเดี่ยว เพื่อเสริมทักษะทางสังคมให้ผู้รับการสงเคราะห์

6. การเข้าถึงระบบการแพทย์อย่างต่อเนื่อง
7. มีระบบการติดตามประเมินผลและแก้ไขปัญหาอย่างทันท่วงที โดยนักสังคมสงเคราะห์

รูปแบบและปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตที่เป็นปกติสุขในครอบครัวและชุมชน

1. สายสัมพันธ์ความรัก ภายในสมาชิกครอบครัว โดยเฉพาะกับผู้นำครอบครัว พ่อ แม่ จะมี
ส่วนกำหนดให้รับ หรือไม่รับ ผู้รับการสงเคราะห์ และจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนา
ฟื้นฟูผู้รับการสงเคราะห์ได้ถูกต้อง
2. จิตความสามารถในการรองรับของครอบครัว ในด้านความรู้การดูแลสุขภาพผู้รับการสงเคราะห์ ที่
มีอาการทางจิต การเฝ้าระวัง การจัดปรับสภาพแวดล้อม การประเมินอารมณ์และความ
ต้องการของผู้รับการสงเคราะห์
3. แรงจูงใจพื้นฐานของผู้รับการสงเคราะห์ ที่ต้องการอยู่บ้านเพื่ออะไร ซึ่งการกำหนด
เป้าหมายของชีวิต จะต้องพูดคุยเป็นระยะๆ เนื่องจากการรับรู้ของ ผู้รับการสงเคราะห์เอง
4. เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน ชุมชน เปิดโอกาสต่อผู้รับการ
สงเคราะห์ที่มีอาการทางจิต มากน้อยเพียงไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติของชุมชน สังคมที่มี
ต่อผู้รับการสงเคราะห์เช่นกัน
5. พื้นที่เขตชนบทมีส่วนช่วยให้ผู้รับการสงเคราะห์มีพื้นที่ทำกิจกรรมของตนเองได้มาก
พอสมควร เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การรับจ้างแบบง่ายๆ อยู่ใกล้บ้านและ ชุมชน
6. การเข้าถึงระบบการแพทย์
7. มีระบบการติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหาอย่างทันท่วงที

ข้อเสนอแนะ

ระดับปฏิบัติการ

1. การกึ่งที่มากของทิมสหวิชาชีพ ทำให้การประเมินสถานการณ์ของผู้รับไม่ทันเหตุการณ์ และไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านการณัได้อย่างเหมาะสม เช่น การต้องออกกลางคันของผู้รับการสงเคราะห์ที่เกิดอาการในบางช่วงของวัน ดังนั้นอาจต้องฝึกอบรมครูฝึกอาชีพให้สังเกตอาการและการแก้ไขปัญหในเบื้องต้นอย่างรวดเร็ว
2. ชนิดของพืชผักที่ใช้ปลูก ไม่หลากหลายเพียงพอ ด้วยปัญหาโรค แมลง และสถานสงเคราะห์ไม่ต้องการใช้สารพิษกำจัดแมลง ใช้เพียงสาร EM ในผักกวางตุ้งและผักอื่นๆ จึงเห็นเพียงผักบุ้ง ที่โตเร็ว ไม่ยุ่งยากในการผลิต ไม่มีโรค แมลงมากนัก
3. ครูฝึกอาชีพ ควรมอบหมายงานให้ผู้รับการสงเคราะห์ทำสักระยะหนึ่งแล้ว จึงสลับหมุนเวียนการทำงาน เพื่อพัฒนาทักษะที่หลากหลายขึ้น
4. การฝึกเรื่องการใช้จ่ายเงินจากการปันผลเป็นเรื่องยาก ที่จะทำความเข้าใจ
5. ควรมีการเตรียมความพร้อมของครอบครัวให้มากและถี่ขึ้น ด้วยกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน
6. ควรมีการสรุปบทเรียน ปัจจัยที่เอื้อ และไม่เอื้อต่อครอบครัวที่สามารถอยู่กับครอบครัวได้นาน และไม่ได้นาน เพื่อเป็นกรณีศึกษาเรียนรู้ของคนทำงาน ในการแก้ไข ปรับปรุงต่อไป

ระดับนโยบาย

7. ควรมีแผนงาน กิจกรรม งบประมาณ สำหรับการเตรียมความพร้อมทั้งผู้รับการสงเคราะห์ และครอบครัวอย่างชัดเจน
8. ควรมีการเยี่ยมบ้านที่ถี่ขึ้น บ่อยครั้งมากขึ้น ตามความจำเป็นของแต่ละราย
9. ควรลดบทเรียนการทำงานเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวให้มีขีดความสามารถดูแลผู้รับการสงเคราะห์ที่หลากหลายประเภทมากขึ้น
10. ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ในทิมสหวิชาชีพให้มากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านจิตเวชหรือพยาบาลจิตเวช
11. เนื่องจากแนวโน้มผู้รับการสงเคราะห์จากโรงพยาบาลจิตเวช เพิ่มมากขึ้น และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จึงควรดำเนินการรักษา บำบัด และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยจิตเวช ด้วยศักยภาพของโรงพยาบาลอย่างเต็มที่
12. สถานสงเคราะห์ควรเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของภาคชุมชนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษารูปแบบและกระบวนการเตรียมความพร้อม ของผู้รับการสงเคราะห์ด้านเกษตรกรรมบำบัด เพื่อนำสู่การใช้ชีวิตที่เป็นปกติสุข ในครอบครัว และชุมชน สะท้อนให้เห็นได้ว่า

ผู้รับการสงเคราะห์ที่ป่วยมีอาการทางจิต ส่วนใหญ่ยังผูกพันกับครอบครัว ต้องการความรู้สึกที่ญาติจะอาทร
ยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และชุมชน ถ้าหากครอบครัวและชุมชนให้ความร่วมมือ ยอมรับ และ
ช่วยเหลือเกื้อกูล จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้รับการสงเคราะห์ ที่มีอาการทางจิต ฟื้นฟูปรับสภาพ ความสามารถ ของ
ตนเองได้อย่างดีเยี่ยม สังคมก็จะดีขึ้น ผู้ป่วยมีอาการทางจิตจะน้อยลง ดูแลตนเองได้มากขึ้นไม่เป็นการระต่อ
สังคม